

Fire karer tilbake fra avblåst sabotasjeaksjon mot vendetunnelen på Dombås. Fra venstre Kjell Aubert, Dick Zeiner-Henriksen, Arne Ratchje og Rolf Øvergaard. (Foto: Oddvar Dobloug. Utlån: Jo Øvergaard).

Kompani Linge-gruppa Grebe:

Slit, dramatik og tragedie mellom

Det er et godt valg å gi innsatsstyrken til HV-05 navnet «Grebe». Kompani Linge-gruppa med dette navnet opererte både i Østerdalen og i Gudbrandsdalen – men mest mellom dalførene. Gruppas historie strekker seg over det siste halvannet år av andre verdenskrig.

// TEKST: Jon Vegard Lunde

Det begynte tragisk. 10. oktober 1943 skulle seks mann hoppe ut i fallskjerm i fjellet mellom Atndalen og Østerdalen: Torbjørn Hoff fra Elverum, Henning Løkken fra Stor-Elvdal, Alf Graven og Hans Storhaug fra Rena, Arne Øvergård fra Vang og Jens Beck fra Nittedal.

De tre i det første flyet landet etter planen. Det andre flyet med Hoff, Løkken og Beck skulle komme en time senere. Men de første hverken så eller hørte noe til det. De ventet og lette, men etter mer enn to måneder valgte de tre som var i live å legge

veien over til Sverige. Først gradvis – og til dels flere tiår etter krigen – ble de andres skjebne klarlagt: Flyet hadde navigert feil og sluppet dem over Rambergsjøen i Rørosområdet. En dis over vannet skjulte at det ikke var islagt. Alle tre druknet.

Først i mars 1944 var Arne «Gubben» Øvergård som leder, Hans «Kyllingen» Storhaug og Alf «Per» Graven klare til innsats igjen, nå med Hans «Diplomaten» Lund fra Askim som ny telegrafist. Nå gikk de på ski fra Sverige. Oppdraget var å rekognosere droppeplasser og lagerplasser, ta imot og lagre våpenslipp fra fly, og planlegge angrep på kommunikasjonslinjene. Det første hovedkvarteret ble lagt til Holmsjøen øst for Sollia i Atndalen,

og fra nyttår til frigjøringen holdt de til i «Rudshytta», også kalt «Ambassaden», litt lenger sør i det samme fjellområdet. Sommeren og høsten 1945 var de mye på farten, blant annet i Ringebufjellet.

Lingekarene Jon Gunleiksrud og Oddvar Dobloug sluttet seg til gruppa 15. april. De hadde begge drevet som instruktører i de to dalførene siden 1942. Den neste som kom var Rolf Øvergaard fra Sollia, som hadde vært kontaktmannen deres på Atnbrua. Han unngikk så vidt å bli arrestert i juni 1944, og ble innlemmet i gruppa. Siden fikk de flere forsterkninger, til de våren 1945 var 14 mann.

Alle flyslipp i Nord-Østerdal unntatt ett fant sted i fjella mellom Alvdal og Sollia, og ble tatt imot av «Grebe». Tre av dem kom sommeren 1944. Men om høsten, mens de oppholdt seg i Ringebufjellet, mislyktes alle slipp. Dessuten var en «dump», et utstyrslager, blitt oppdaget og mat og klær var stjålet. Det ble mangel på både mat og vinterklær, og av sikkerhetsgrun-

// INNSATSSTYRKE NE

Heimevernets nye innsatsstyrker har fått navn etter ulike operasjoner utført av mostandsbevegelsen under krigen.

Dette er den første artikkelen i en serie som vil ta for seg historiene bak de nye innsatsstyrke-navnene, og vi starter opp med historien bak «Grebe».

ner var de ikke ute av klærne den høsten, hverken natt eller dag. Høsten 1944 var ekstra nedbørrik. Det ble derfor en alminnelig foreteelse å legge seg våt i et vått telt, eller en fuktig jordhule, i ly av steiner eller fjellhamrer. Senere på høsten ble det ofte overnatting på frossen mark og fortsatt med undertøy som mer lignet et panser enn et porøst undertøy.

Hvorfor ikke undertøy ble skaffet på det sivile marked? Fordi kontakt til sivile – til og med til Milorg – bare skulle gripes til som nødhjelp, skrev Jon Gunleiksrud etter krigen.

tisk motstander av nazistene, og klok og effektiv. Det var rift om å bli utpekt til turer ned til Marit.

Julekvelden 1944 inviterte hun hele «Grebe» ned til seg og alle åtte kom, pluss den påtroppende distriktssjefen Leif Norberg. Julaftens morgen opprant med klarvær og kaldt; en fin, rosa himmel og ellers hvitt, hvitt så langt øyet kunne se. Hvem kunne tro det var krig og elendighet i verden? De smeltet snø og stelte seg så godt de kunne, og beregnet så de skulle komme fram i skumringen. I døra sto Marit og tok imot dem. Hun var kledd i en vakker, rød bunad, og det store, blonde håret hang utslått. Det var varme på peisen, ribbe og pølse, hjemmebrygget øl og dram. En julekveld ingen glemte.

Jernbanen angripes

29. desember kom særmeldingen: «Sommerfuglen til ekornet: Forestillingen gikk ganske godt». Det betydde: Begynn angrep mot jernbanen i begge dalfører. Samtidig kom dette telegrammet til Grebes sender: «Uten ytterligere ordre skal aksjon igangsettes mot både Dovrebanen og Rørosbanen, fra tidligst, og helst natt til 6. januar.»

at han la seg ned, greide ikke sitte heller for smertene og ville at de andre skulle fortsette uten ham. De andre mer tvang enn overtalte ham til å gå videre, og tok oppakningen hans. De regnet med at hvis han ble igjen, ville han ta «pillen».

Etter at de kom tilbake ble det klart at han måtte på sykehus. På Lillehammer hadde de en overlege som han var trygg på – han hadde ligget der før. To av de andre måtte følge ham over fjellet til Ringeby. Det må ha vært vanvittig vondt for hvert skritt. Ploge kunne han ikke, så i utforbakker bandt de et tau om livet på ham og holdt igjen.

Inne på fjellet møtte de uvær, det var snøfokk imot og nesten uråd å gå. Ei lita bu bygget for veiarbeiderne reddet dem. ►

TANTE MARIT Ingen kan være forundret over at det var rift om turene ned til Marit Øvergaard Erichsen på Atnbrua i Sollia. (Utlån: Jo Øvergaard).

Gudbrandsdalen og Østerdalen

Dette siste viste seg snart helt urealistisk. Tvert imot ble milorgfolk i Alvdal og Sollia viktige medspillere. Mat ble båret på ryggen fra begge bygdene. Avstandene var større til Alvdal, men det var flere gode skiløpere der – dette var landets fremste skiløperbygd på den tiden.

I november 1944 dro Arne «Gubben» Øvergård på permisjon til Stockholm, og kom ikke tilbake. 12. juli var han blitt fratatt kommandoen over Grebe. Den ble overtatt av Jon Gunleiksrud med Oddvar Dobloug som NK. «Gubben» var ingen god leder. Det var gnisninger, og det gikk ut over innsats- og arbeidsviljen. Arne Øvergård ble siden sendt til Østfold som instruktør, og tok giftpillen sin etter at han kom til å treffe en av elevene med et vådeskudd. Det verste var at den som ble truffet, bare fikk et uskyldig kjøttsår.

Etter at Rolf Øvergaard sluttet seg til «Grebe», ble søsteren Marit Øvergaard Erichsen hovedkontakt i Sollia sammen med Helge Nesset. Marit var rundt 30 år gammel og sportslig til tusen, uredd, fana-

Natt til 6. januar sprengte Grebe og Milorg i samarbeid bruene over Tronsåa og ved Nyeggen i Alvdal, og over Tresa nord for Koppang. Karene fra Sollia skulle sprengte jernbanen ved Hanestad. Da de kom fram ved 3-tida om natta, viste det seg at Glomma gikk åpen, så de kom ikke over.

Til Gudbrandsdalen dro Jon Gunleiksrud og tre til. Meningen var at sabotasjen der skulle utføres i samarbeid med gruppa «Woodpecker» og med milorg, men de kom ikke i kontakt med noen av dem. De sprengte likevel noen skinner i Bredebygden like sør for Otta.

Noe senere sprengte tynsetingene brua over Tela på Telneset. 25. januar tok «Oskar» Dobloug og to til brua over Åsta. Det ble også gjennomført en sprengning ved Ringeby.

Men Jon Gunleiksrud fikk ryggproblemer med hekseskudd og isjias. På vei sabotasjeoppdraget i Ringeby ble han så dårlig i ryggen at Hans Storhaug måtte overta ledelsen. Gunleiksrud var til slutt så utkjørt

VASKING Grebe-sjefen fra sommeren 1944, Jon Gunleiksrud, mente renslighet var en forutsetning for trivsel og disiplin.

Der var det også ovn. Gunleiksrud la seg rett ut og sovnet.

De våknet grytidlig og fikk stablet «Sigurd» på beina, hvit i ansiktet, med tau til en foran og en bak. Først i mørkningen var de framme der det heller ned mot Ringebu. Her gjorde de som sist de skulle ned i dalen, hugg hver sin granlegg og satte seg skrevs over. Men forrige gang hadde ingen hekkeskudd. Heldigvis bodde Sigurds kontaktmann der tømmerløypa kom ned. De to andre fikk ikke følge ham dit. Det siste de så var Sigurd som nå krabbet alene bortover på veien og forsvant i mørket.

Grebe fikk også ubehagelige oppdrag. To ganger var karene ute og likviderte folk de mente truet motstandsbevegelsen – ei 37 år gammel barnepleierske i Ulsberg og en jeger og fjellmann på Tretten.

I begynnelsen av januar flyttet de til det nye kvarteret, «Ambassaden». I et par grantrær ble det laget en plattning som ble brukt som utkikkstårn. Der var det en mann på vakt fra det lysnet om morgenen til det ble mørkt om kvelden. Fra tårnet gikk det en ringeledning inn i hytta. Hele stedet var underminert. De kunne tenne lunter, og de hadde snubletråder som utløste skudd. Hans Storhaug glemte en gang at det var lagt sprengladninger rundt hytta. Han tok glad og fornøyd farvel med de andre og vasset rett i snubletråden så en ladning ble utløst – til allmenn latter.

Gunleiksrud var nøye med disiplin og renslighet. Men det kunne gå for vidt. «Diplomaten» hadde en gang varmet opp vann til fotbad i den store kjelen de laget mat i. Da karene kom inn til «tea break» var han ikke rask nok til å avslutte. Den

snarsinte Fredrik Brandt ville skyte ham på flekken, og temperaturen var høy til Dobloug og Rolf Øvergaard kom inn og fikk dempet det hele med latter og fleip.

Harde turer var det ingen mangel på, tobakk, derimot... En gang de lå sør i Ringebufjellet kom «Kyllingen» på at han hadde en 20-pakning liggende i en «dump» ved Holmsjøen. Det var jo bare en 10 miles vei, så han la av gårde. En uke senere var han tilbake – med røyken sin.

Seks mann fra lufta

23. februar 1945 var det ventet fallskjerm-slipp til Grebe – med nye mannskaper. Alle som fikk oppleve et fallskjerm-slipp under krigen, kunne når som helst senere i livet lukke øynene og se det hele som i en film. Richard Zeiner-Henriksen har beskrevet det slik:

«Plutselig, kanskje noen mil unna, ser vi noen skygger mot stjernehimelen og det blinker av og til litt i lyset fra månen, som svær og gul stiger opp over Gråhøgda bak oss. Og nå hører vi det! Den fine, høye symaskinlyden til de britiske og amerikanske flyene. Oscar roper “Tenn lyktene” og vi retter dem mot flyene som nå kommer susende mot oss. Det er som de har retning direkte mot oss og vi nesten kneler ned for ikke å bli truffet.»

«Det er to store, fire-motors Sterling bombefly som kommer susende, svære spøkelsesfugler, og så noen hundre meter borte ser vi et svakt lys fra åpningen i gulvet og ut velter mørke klumper med fallskjermene etter seg som stenglene på en blomst. Og plutselig åpner de seg; et rykk, farten stanser og de svever som løv mot bakken. To fly, og med ett er luften full av skjerm i alle farver; sorte, hvite, røde, blå, grønne. brune og så til slutt kommer, like over oss, seks kakhi skjerm. Så dunderer flyene inn over oss med lange eksosstriper etter de fire motorene i den kalde nattelufta; ikke noe symaskinlyd nå, nei, med tordnende brøl fra åtte svære motorer svinger de i en lang bue over Gråhøgda, blir borte og noen minutter senere kommer de tilbake over oss, nå høyt oppe, blinker «Good Luck» og forsvinner vestover i natten, mens symaskinlyden blir svakere og svakere. Til slutt er fjellet stille igjen.»

«Men nå hører vi stemmer! “Kyllingen” hoier oppover i natten og ler høyt med sin karakteristiske latter som har gitt ham oppnavnet, og ovenfra kommer en stemme

i mørket:

– Jaggu er det ikke Kyllingen som tar imot oss.»

Det kommer to fly til en halv time senere, og tidlig neste morgen er det et nesten håpløst syn som møter. I hele dalsøkkets lengde, kanskje en kilometer, ligger fallskjermere i de mest lysende farger, 77 i alt. Kommer det et tysk fly nå, er de solgt!

De setter av gårde for å få pakket sammen fallskjermene. De er nesten framme ved de nærmeste, når de bråstopper og blir stående urørlig. Langsetter den andre siden av dalsenkningen kommer to skiløpere. Grebe-karene synker langsomt ned på kne for å bli mindre synlige. Når hele det fargesprakende sceneriet blir oppdaget vil ryktene om en hel hær i fjellet spre seg som ild i tørt gress. Og om de får tak i de to skiløperne, hva skal de gjøre med dem? Ikke skyte dem, ikke ta dem med til «Ambassaden» – for kommer de ikke hjem, vil de bli ettersøkt over hele bygda.

De venter og ser. Langsomt, langsomt går de to der oppe i lia. Men det er noe som ikke stemmer. De går ikke etter hverandre, men ved siden av hverandre. Når de kommer nærmere, ser de at den ene er ei ung jente og den andre en ung gutt. Og de går nærmest og ser hverandre dypt inn i øynene og har ikke blikk hverken for fargeklattene i snøen eller for mystiske menn i fjellet. Det er bare helt tydelig at de ikke oppdager noe som helst, for de stopper ikke et øyeblikk, snur ikke på hodet – bare forsvinner over kanten.

Hände hoch!

24. februar dro Oddvar Dobloug og Rolf Øvergaard til Otta. Oppdraget var å sprengne jernbanebrua i Rosten, det trange gjelet i Gudbrandsdalen mellom Sel og Dovre. Men de innså at det ville være ugjørlig. Milorgmannen Ottar Havn mente det ville være effektivt å sprengne pumpehuset der lokomotivene fylte vann. Han fikk laget seg en nøkkel til pumpehuset, gikk inn og tegnet pumpeverket. Rolf og Oddvar gikk inn i pumpehuset. Ottar holdt vakt utenfor. Det var mange bensinkanner i bua. Og dem satte de inntil ladningen. Eksplosjonen lyste opp hele dalen. Bare grunnmuren av huset sto igjen.

Så ville Grebe forsøke seg mot vannverkene på Hjerkin og Fokstua i samarbeid med Woodpecker-gruppa. De overnattet i ei hytte i Kvitdalen ved Hjerkin og

AMBASSADEN Rudshytta eller «Ambassaden» – slik kalt bl.a. fordi «Diplomaten» var den mest fastboende der – var hovedkvarteret fra januar 1945 og ut krigen. (Utlån: Jo Øvergaard.)

rekonoserte.

Når alle forberedelser er ferdige blir de overrasket av to tyske feldweblere som er ute på skitur. Oddvar Dobloug, som er i sivil, går ut og begynner å smøre ski. Han har pistolen innenfor buserullen. Den ene tyskeren tar av seg skiene og kommer bort til ham – Legitimation! sier tyskeren arrogant. «Oskar» viser legitimasjonskortet sitt. Tyskeren er på vei tilbake til skiene. Så snur han seg og spør om «Oskar» er alene. Han svarer at de er to, men den andre er ute på ski. Men så oppdager tyskerne at det ligger enda et par ski bak hytta, og lurer på hvem som eier dem. Dobloug later som han er overrasket over at kameraten ikke er ute på ski, og roper på Rolf. Da svarer Rolf ja, og Dobloug har ikke annet å gjøre enn å be ham om å komme ut. Han er nemlig også i sivil.

Men de har tatt seg inn i hytta gjennom et vindu på baksiden, de har aldri gått gjennom døra. Og døra er fastiset. Dobloug underholder tyskerne med løst prat mens karene jobber med å få opp døra. Rolf finner ei øks i hytta og prøver å bende døra over issvullen nede, men Kåre Hellan fra Woodpecker er utålmodig, tar fart og sparker til. Plutselig spretter døra opp, og den som da er nærmest døra og snubler ut er ikke Øvergaard, men Kåre Hellan i full uniform og med en stengun i hendene.

– Hände hoch! kommanderer Hellan og Dobloug, samtidig som Dobloug trekker pistolen. Tyskerne rekker først hendene i været, men bråsnur og prøver å stikke av. En salve fra Hellan og tre skudd fra

Dobloug gjør ende på dem. Nordmennene drar dem inn i hytta og tar våpen og kikkerter. Angrepet mot jernbanen blir avlyst, og de kommer seg unna. De går sju mil tilbake i ett strekk den natta.

Grebe-gjengen hadde en siste idé: Nord for Dombås går jernbanen i en såkalt vendetunnel, en hårnålsving inne i fjellet; Grønbogen heter den. Om de stoppet et sørgående tog på Fokstua, beordret alle ut, satte toget i gang, og avsporet det i full fart i den trange, skarpe svingen i tunnelen, ville det kile seg fast og sperre jernbanen i lange tider.

Men før de kommer så langt får de telegram fra London om at alle operasjoner skal avlyses til nærmere ordre. Det skinner gjennom at det er fordi krigen snart er slutt.

I bind 2 og 3 av bøkene om hjemmefronten på Hedmarken og i Østerdalen, «Det har lett for å gå godt» og «Blod og tårer, men mest svette» kan du lese mer om slit og dramatik i Lingegruppa «Grebe».